

ბიზნესის შეზღუდულობის მიზეზები საქართველოში

მარინა ბალათურია
სტუ, პროფესორი

ნატო გეგენავა
სტუ, პროფესორი

რეზიუმე

საქართველოში ბიზნესკულტურა, დასავლეთის ცივილიზებულ სამყაროსთან შედარებით, ჩანასახოვან მდგომარეობაშია. საქართველოს ეკონომიკური ჩამორჩენის მიზეზები ამ პერიოდში მსოფლიოს ქვეყნებისაგან განკერძოებაში უნდა ვეძებოთ. ბიზნესი შეუთავსებელი აღმოჩნდა კომუნისტური იდეოლოგიისთვის, რის გამოც ის იდეენებოდა, ხოლო მენარმეები რეპრესიების ობიექტები გახდნენ. თანამედროვე ბიზნესკულტურა ქვეყნის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვებასთან ერთად აღორძინებას იწყებს მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოდან. საქართველოს ბიზნესკულტურის კვლევები ძირითადად ეხება კორპორაციული კულტურის ელემენტებს. ამასთან, შესწავლილია ის მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლებიც ამჟამად საერთაშორისო ბიზნესის განვითარების მთავარ ორიენტირებს წარმოადგენენ.

საკვანძო სიტყვები: ბიზნესის შეზღუდულობა, მარეგულირებელი გარემო, თავისუფალი კონკურენცია, ვენჩურული კაპიტალი.

შესავალი

საქართველოს ეკონომიკური ჩამორჩენის მიზეზები ამ პერიოდში მსოფლიოს ქვეყნებისაგან განკერძოებაში უნდა ვეძებოთ. ბიზნესი შეუთავსებელი აღმოჩნდა კომუნისტური იდეოლოგიისთვის, რის გამოც ის იდეენებოდა, ხოლო მენარმეები რეპრესიების ობიექტები გახდნენ. თანამედროვე ბიზნესკულ-

ტურა ქვეყნის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვებასთან ერთად აღორძინებას იწყებს მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოდან. ამ კულტურის ყველა ელემენტი არ არის საფუძვლიანად შესწავლილი. საქართველოს ბიზნესკულტურის კვლევები ძირითადად ეხება კორპორაციული კულტურის ელემენტებს. ამასთან, ნაკლებად არის შესწავლილი ის საკითხები, რომლებიც განსაზღვრავენ საქართველოში ბიზნესის დეგრადაციის ხარისხს.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოში ბიზნესკულტურა, დასავლეთის ცივილიზებული სამყაროსთან შედარებით, ჩანასახოვან მდგომარეობაში იმყოფება. ის სამეწარმეო ტრადიციები, რომლებიც ამ სახის კულტურაში არსებობდნენ, ჯერ კიდევ რევოლუციამდელ პერიოდში პოლიტიკური მიზეზების გამო ხელოვნურად იქნა შეწყვეტილი. ბიზნესის განვითარება ფეოდალიზმის დაშლის და საბაზრო ურთიერთობათა ფორმირების ეპოქიდან დაწყებული, შეიძლება შემდეგი ეტაპების სახით წარმოვიგდინოთ: I ეტაპი იწყება მე-18 საუკუნის 60-იანი წლებიდან და გრძელდება 1917 წლამდე, II ეტაპი მოიცავს 1917-1921 წლებს, III ეტაპი - მე-20 საუკუნის 20-იანი წლებიდან იწყება და 80-იან წლებში მთავრდება, ხოლო IV ეტაპი - იწყება მე-20 საუკუნის 80-იანი წლებიდან დღემდე.

მე-19 საუკუნის დასაწყისისათვის საქართველოში პატრიარქალური, საოჯახო მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა დომინირებდა. 30-იანი წლებიდან ინტენსიურად ვითარდებოდა ხელოსნობა, მევენახეობა, ვაჭრობა, გაჩნდა პირველი მანუფაქტურები, პირველი სააქციო საზოგადოებები. ცნობილმა მკვლევარმა ფ. გოგიჩაიშვილმა თავის შრომაში „ხელოსნობა საქართველოში“ საფუძვლიანად შეისწავლა მეწარმეობის საფუძვლები ამ ეპოქაში.

მეწარმეობისა და ბიზნესის განვითარება 1917-1921 წლებში დაკავშირებული იყო იმ მოვლენასთან, რომელიც ისტორიაში შევიდა ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის სახით.

1921 წლიდან ბიზნესი დაექვემდებარა ბოლშევიკურ იდეოლოგიას და რადგანაც მარქსიზმი ბიზნესს ადამიანების ექსპლუატაციის წყაროდ მიიჩნევდა, 1921 წლიდან საქართველოში დაიწყო მისი შეფერხების, ხოლო შემდეგ გაუქმების პროცესი. მე-20 საუკუნის 20-იანი წლიდან 80-იან წლამდე საქართველოში მიმდინარე სოციალისტურმა რეფორმებმა გამოიწვია ამ ქვეყნის, მსოფლიოს უდიდესი ნაწილის განვითარების საერთო ლოგიკიდან ამოგდება.

ხელსაყრელი სამეწარმეო და საინვესტიციო გარემო მნიშვნელოვნად მოქმედებს ბიზნესზე, რამდენადაც პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს რესურსების ეფექტიან განაწილებაზე. მძაფრი გლობალური კონკურენციიდან და დინამიური ეკონომიკური განვითარების პროცესებიდან გამომდინარე, ბიზნესის მოთხოვნები სწრაფად იცვლება. შესაბამისად, სამეწარმეო და საინვესტიციო გარემო წარმოადგენს ბიზნესის მეტად მნიშვნელოვან ფაქტორს. საქართველოში ამ მხრივ შექმნილი მდგომარეობა დამაფიქრებელია და იწვევს არასტაბილურობის განცდას. ქვეყანაში ეკონომიკის ლიბერალიზაციისკენ მიმართული რეფორმების ტალღა 2005 წლიდან დაიწყო. აღნიშნული რეფორმების შედეგად, აღმოიფხვრა ბიუროკრატიული ბარიერები და შემცირდა საგადასახადო ტვირთი. ქვეყანა ბიზნესის კეთების სიმარტივის მაჩვენებლით 125 ქვეყანას შორის მე-8 ადგილს იკავებს. მიუხედავად ამისა, რჩება პრინციპული ხასიათის პრობლემები ცალკეულ სფეროში, რაც ხელს უშლის კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდას. დღეისათვის კვლავ პრობლემად რჩება ბაზარზე თავისუფალი კონკურენციის უზრუნველყოფა, ასევე გადახდისუუნარობასთან, კომერციული დავების გადაჭრასა და ბიზნესის წარმოებასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები. არსებული სირთულეები აუარესებს სამეწარმეო გარემოს, ამცირებს ინვესტორთა ნდობას და ნაკლებეფექტიანს ხდის ადგილობრივ ბიზნესს. მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების ანგარიშში საქართველოს უკავია პირველი ადგილი მსოფლიოში ქონების რეგისტრაციის სი-

მარტივის მიხედვით. ბიზნესმენტა შეფასებით მნიშვნელოვანია არა მარტო რეგისტრაცია, არამედ ბიზნესის შენარჩუნება. ქვეყანაში საკუთრების უფლება არ არის სათანადოდ დაცული და ამასთან დაკავშირებით წარმოშობილი დავები სწრაფად არ გვარდება. აუცილებელია ამოქმედდეს დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის – არბიტრაჟების განვითარება. სამენარმეო და საინვესტიციო გარემოს კუთხით არსებულ პრობლემებზე მიუთითებს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების შეფასება და ანგარიშები.

ბიზნესის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მიერ მიწოდებულ მომსახურებებზე ხელმისაწვდომობის ზრდა და ასევე, ადმინისტრაციულ პროცედურებზე განეული დროითი დანახარჯების შემცირება. ამ მიზნით აუცილებელია სახელმწიფო ინსტიტუტების მიერ განეული მომსახურების გაუმჯობესება, ელექტრონული ტენდერების სისტემების, ელექტრონული მმართველობის სისტემის გაფართოება. საქართველო გაეროს ელმმართველობის ინდექსის მიხედვით 72-ე ადგილზეა. კონკურენციის შესუსტებაზე მეტყველებს ერთ პირზე პირდაპირი წესით მიყიდვის კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილების წესის არსებობა, რომელიც თავის არაკონკურენტუნარიანი ბუნებით ბიზნესისათვის მანებელი გახდა.

ქვეყანაში არ არის შექმნილი ინოვაციური ეკონომიკის პირობები, რაც განსაზღვრავს წარმოებული პროდუქციის დაბალ კონკურენტუნარიანობას. ქვეყანაში ინოვაციის დონე ჯერ ისევ არაა დამაკმაყოფილებელი, დაბალია როგორც სახელმწიფო ასევე კერძო სექტორის დანახარჯები კვლევასა და განვითარებაზე, რაც ასახულია სხვადასხვა საერთაშორისო შეფასებასა და რეიტინგში.

სწრაფი და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის ტემპების მისაღწევად, ყოველწლიურად ეკონომიკაში განხორციელებული ინვესტიციების მოცულობა მშპ-ს მიმართებით შეადგენს მხოლოდ 2,5%-ს. მთლიანი კაპიტალის ფორმირების და ადგილობრივი დანაზოგების მშპ-სთან ფარდობის მაჩვენებლის

დინამიკიდან გამომდინარე, აშკარაა, რომ შიდა დანაზოგების არსებული დონე ვერ უზრუნველყოფს დასახული მიზნების მიღწევას. გლობალური კონკურენტუნარიანობის 2014 წლის ანგარიშის მიხედვით, საქართველოს მთლიანი ეროვნული დანაზოგების მიხედვით 98-ე ადგილი უკავია, ხოლო ადგილობრივი კაპიტალის ბაზრებზე ფინანსების ხელმისაწვდომობის კომპონენტში 126-ე ადგილი. საინვესტიციო რესურსის პრობლემას წარმოადგენს არა მარტო სიმცირე, არამედ გრძელვადიანი სასესხო რესურსების ნაკლებობა. ასეთი ფინანსური რესურსები მნიშვნელოვანია გრძელვადიანი საინვესტიციო პროექტების დასაფინანსებლად. მოკლევადიანი საფინანსო რესურსი ბიზნესისთვის დამატებითი რისკების შემცველია. ფინანსების ხელმისაწვდომობის ზრდისთვის საჭიროა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა. უცხოური კაპიტალის შემოღინება, გააიფუბს საკრედიტო რესურსებს და გაზრდის ფინანსებებზე ხელმისაწვდომობას. ამით კი გაიზრდება ინვესტიციების მოცულობა ქვეყანაში. ბაზარზე ეროვნული ვალუტის რესურსის ნაკლებობა აიძულებს მენარმეებს აიღონ სესხი უცხოური ვალუტით და დაექვემდებარონ სავალუტო რისკს. დოლარიზებული სესხები განსაკუთრებით ძვირია მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის, რომელსაც არ გააჩნია სავალუტო რისკის მართვის საშუალებები. შესაბამისად, სახელმწიფო, საბაზრო ინსტრუმენტებით წახალისებს ლარიზაციას, რათა გაიზარდოს ლარში გაცემული გრძელვადიანი სესხების და ლარში განთავსებული დეპოზიტების მოცულობა, რაც ამცირებს მცირე და საშუალო ბიზნესის რისკებს და ხელმისაწვდომობას ფინანსებზე.

ფინანსებზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა, ქართული კომპანიების მიერ დასახელებულია, როგორც ბიზნესის შემაფერხებელი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი. საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვს ადგილობრივი კაპიტალის ბაზარზე ვენჩურული კაპიტალის ხელმისაწვდომობის მიხედვით. ვენჩურული და კერძო კაპიტალისთვის ქვეყნის მიმზიდველობის ინდექსში საქართველო 118-ე ქვეყნიდან 72-ე ადგილზეა. საფინანსო შუამავლობის გაუმჯობესების

მხრივ მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულონ ისეთმა ფინანსურმა დაწესებულებებმა, როგორიცაა ფინანსური ლიზინგის და სადაზღვეო კომპანიები, საპენსიო ფონდები და სხვა. დღეისათვის ქვეყანაში არსებობს როგორც სამართლებრივი ისე ადმინისტრაციული ბარიერები, რომლებიც ხელს უშლის ამ დაწესებულებებს სრულად გამოიყენონ თავიანთი პოტენციალი. ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ამ ხარვეზების აღმოფხვრისაკენ. სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს ღონისძიებები, რომელიც მიმართული იქნება სასამართლოების და სხვა ადმინისტრაციული ოგანოების კვალიფიკაციის ამაღლებისკენ ლიზინგთან დაკავშირებით. დამწყები და მაღალი რისკის მქონე ბიზნესის დაფინანსებისთვის აუცილებელია ვენჩურული ტიპის დაფინანსების განვითარება. ვენჩურული კაპიტალი მნიშვნელოვანია ინოვაციური პროექტების დაფინანსებისთვის. ასეთი ტიპის დაფინანსება ხშირად დაკავშირებულია შედარებით უფრო მაღალ საპროცენტო განაკვეთთან. შესაბამისად, მთავრობამ ხელი უნდა შეუწყოს კერძო, მოგებაზე ორიენტირებული ვენჩურული ფონდების განვითარებას და შესაბამის ბაზარზე კონკურენციის უზრუნველყოფას. ფინანსური სექტორის განვითარებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მიკროსაფინანსო ინსტიტუტებს. აღნიშნული ორგანიზაციები ქვეყანაში მრავლად არის წარმოდგენილი თუმცა, მათი საქმიანობა, ძირითადად ორიენტირებულია სამომხმარებლო სესხების გაცემაზე და არა მცირე და დამწყები ბიზნესის დაფინანსებაზე.

დასკვნა

მარეგულირებელი გარემოს გაუმჯობესება ასახულია მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების ანგარიშში, რომლის მიხედვითაც საქართველოს მსოფლიოში ერთ-ერთი მაჩვენებელი აქვს, თუმცა, ბიზნესმენტა აზრით ქვეყანაში ჯერ კიდევ არსებობს გარკვეული მიმართულებები, სადაც აუცილებელია მდგომარეობის გაუმჯობესება. სახელმწიფომ უნდა გადადგას ქმედითი ნაბიჯები არსებული ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრე-

ლად და გრძელვადიან პერსპექტივაში სტაბილურად მიმზიდველი სამენარმეო და საინვესტიციო გარემოს შესაქმნელად. ამისათვის აუცილებელია რიგი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ცვლილებების განხორციელება, ბიზნესის დაცვის თვალსაზრისით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრალავა ა., ეკონომიკისა და ბიზნესის გლობალურ-ინოვაციური პრობლემები, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2014.
2. ბარათაშვილი ე., ჩადუნელი გ., მახარაშვილი ი., კოლუაშვილი პ., გალახვარიძე ნ, კვაბზირიძე თ. საქართველოს ეკონომიკა. მეორე გამოცემა. თბ., 2016.
3. შენგელია თ. მულტიკულტურურობი, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა და ბიზნესის განმსაზღვრელი დეტერმინანტი, თბ., გამომცემლობა „უნივერსალი“ 2015.
4. კრებული თანამედროვე ბიზნესი: სიახლეები და პრობლემები. ბიზნესის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ბუნება და შეზღუდულობის მიზეზები საქართველოში. თსუ 2014.

REFERENCES:

1. Abzalava A., The global-innovative problems of economy and business, the publishing house „Universal“, Tb., 2014y.
2. Baratashvili E., Chaduneli G., Makharashvili I., Koghuashvili P., Galakhvaridze N, Kvabziridze T. Georgia's economy. Second edition. Tbilisi., 2016y.
3. Shengelia T. Multiculturalism, as a socio-economic phenomenon and business determinant, the publishing house „Universal“, Tb., 2015y.
4. Collection : Modern Business: News and problems. The social-psychological nature of Business and reasons of its restriction in Georgia. TSU 2014.

REASONS OF BUSINESS RESTRICTION IN GEORGIA

Marina Bagaturia, GTU, Professor

Nato Gegenava, GTU, Professor

RESUME

In Georgia business culture, compared with the western civilized world has a rudimentary shape. These economic reasons for this lag period from the countries of the world we can find in separation. Businesses found to be incompatible with Communist ideology, which is why he is persecuted, and entrepreneurs were subjected to repression. Modern business culture began to revive after the country's independence in the 20th century from the the end of 80th. Georgian studies on business deals with the basic elements of corporate culture. In addition, it is studied important issues, which are currently the main focus of international business development.

Keywords: Business restriction, Regulation environment, Free competitiveness, Venture capital.